

MONORY M. ANDRÁS

TILLMANN J. A.

EZREDVÉGI
BESZÉLGETÉSEK

Pierre Bourdieu

Hogyan lett Önből szociológus?

Szeretem Pascalnak azt a mondását idézni, hogy "a mesterséget, ami a világon a legfontosabb dolog, mindig véletlenül választjuk". És tényleg az én esetemben is így történt, noha filozófiát végeztem. Algériában teljesítettem katonai szolgálatot a háború alatt, s szíven ütött mindaz, amit ott éltem át; szerettem volna jobban megérteni a dolgokat. Egy könyvet kezdtem el írni az algériai helyzetről, hogy jobban megvilágítsam a franciák előtt az ottani eseményeket. Aztán egyre jobban belemerültem a témába, elkezdett érdekelni a néprajz. Elkezdtem foglalkozni az ott élő kabilokkal, szokásaikkal, eredetükkel, majd pedig Algéria szociális viszonyaival. Mindez még nem szakmai, pusztán emberi érdeklődésből fakadt; így aztán, apránként lett belőlem szociológus. Ehhez értek a legjobban.

A szociológia régebben olyan módszernek tűnt, mely különösen alkalmas a társadalom megismerésére, racionális irányítására, fejlődésének előmozdítására. Mára a szociológiáról és a társadalomról is más kép alakult ki. Mivel magyarázható ez?

Modern világunk ahhoz a repülőgéphez hasonlítható, melyben nem ül pilóta. Az utastér teli van utasokkal, egy csomó emberrel, akik úgy tesznek, mintha irányítanak, elmélyült képpel osztnak, szoroznak, holott mindnyájan ki vagyunk szolgáltatva a tőzsdei árfolyamok szeszélyes mozgásának és annak, hogy minden a háttérből irányítódik.

Azt hiszem, nagyon veszélyes az a fejlődésgondolat, amelyik a gazdaság felvirágzásának függvényeként véli megoldani a politikai problémákat. Lévi-Strauss már évtizedekkel ezelőtt támadta azt az evolucionista elképzelést, amely a társadalom átalakulási folyamatait úgy írja le, mint egy versenyt, amelyben bizonyos társadalmak hendikeppel indulnak, míg mások az élről startolnak, és mintha egyiknek a másikat utol kellene érni, vagyis mintha mindenki egyazon, egyirányú pályán futna: élen az Egyesült Államok, és így tovább, ismerjük. Lévi-Strauss

kritikájában azt állítja, hogy magának a pályának a léte igazolhatatlan, és tévedés azt hinni, hogy csupán a gazdasági mutatók alapján képet alkothatunk egy adott társadalom belső fejlettségéről. Ezt én egy nagyon veszélyes elképzelésnek látom; olyannak, amelynek az a politikai szerepe, hogy elhitessék velünk - s ezt már, azt hiszem, Nietzsche is kritika tárgyává tette -, hogy az emberiség célja az egyedül üdvözítő angol példa megvalósítása, és beülni a parlamentbe.

Az értelmezések azonban mégis többnyire a gazdasági folyamatok mindenhatóságára futnak ki.

Szeretném remélni, hogy az eljövendő Európa nem az amerikai modell egyszerű átvétele lesz, s hogy nem a Világbank és az IMF mondja majd ki a végső szót Európa sorsát illetően, hanem egy politikailag, sőt gazdaságilag is pluralista berendezkedés alakul majd ki, ahelyett, hogy a "pénzügyi stabilitás" (ennek a Leviatánnak, ennek a rejtőzködő Istennek a) nevében minden reggel a tőzsdén döntsének életről és halálról, ez irányítsa a politikai döntéshozókat, elfeledve mindazt, amit az egész történelem jelent. Egyre inkább próbálnak elfogadtatni velünk egy olyan modellt, ahol minden emberi tevékenység egyedüli értékmérője a piaci eladhatóság: ha ez a helyzet nem változik, akkor a színház, a film, sőt az irodalom is egyre piacorientáltabb lesz. Ami a tisztán gazdasági kérdéseket illeti (ha egyáltalán különválasztható a "tisztá" gazdaság a kulturális szférától, mert a csomagolás, a reklám stb. révén egyre inkább kultúrahordozóvá válik maga az áru is), ott sem látunk mást: úgy teszünk, mintha a fejlődésnek egyetlen útja volna...

Ebben az is közrejátszik, hogy a gazdaság világgazdaság, a világ globalizálódott világ.

Igaz persze, hogy a verseny világméretű, de a "globalizációra", a "világfalura" vonatkozó elképzelések homályos mítoszai a gazdaság-központúságnak (a globalizáció szavunk például semmit nem jelent), és azt próbálja elhitetni, mintha a magyar munkás valóban konkurenciát jelenthetne a koreainak. Természetesen nem az. Sajnos, a gazdaság világában ezeknek az ideológiáknak az ereje olyan nagy, hogy hatása alól nem vonhatjuk ki magunkat. Igen, bizonyos szinten a magyar munkás kétségkívül versenytársa a franciának vagy a németnek, sokkal inkább, mint mondjuk egy koreainak vagy egy indonéznek...

Ám a társadalom ennek ellenére is fejlődhet, és nemcsak gazdaságilag, hanem szociálisan is. Amikor egyszerre tesszük mérlegre a gazdasági és a társadalmi fejlettséget, akkor már nem az Egyesült Államoké a vezető szerep. Hiszen a megteremtett szociális jogok tekintetében kifejezetten csökevényes, és ebből a szempontból azoknak az országoknak vannak inkább közös érdekeik, ahol e jogok többé-kevésbé azonos szociális szintre fejlődtek. Ezeknek az európai országoknak kéne együttműködniük, úgy szabályozni a közöttük folyó versenyt, hogy ne a gazdasági fejlettséghez kelljen igazodniuk. Ha hagyjuk működni az Európában valóban létező versenyt, akkor a szociálisan legprivilegizáltabb helyzetben levő svéd munkavállalót a legkiszolgáltatottabb portugál munkás szociális szintjéhez próbáljuk igazítani. Ezeket a kérdéseket nagyon fontosnak tartom, és ily módon azt is, hogy az államközi tárgyalások mellett az értelmiségiek, szakszervezetek és így tovább közösen vitassák meg e problémákat, tehát ne pusztán gazdasági kérdésnek tekintsék, hanem olyan gazdasági kérdésnek, mely magában foglal társadalmi összefüggéseket is.

A mai társadalom fejlődésének szempontjából egyik legfontosabb jelenség, hogy soha még a

történelem folyamán nem öltött ekkora méreteket az elüzletiesedés, soha nem árasztotta el ennyire a piacot a kommersz. Ha az elmúlt két évszázad történetét a kultúra megnyilatkozásformái, az irodalom, a képzőművészet, a természettudományok, a jog stb. felől vesszük szemügyre, akkor azt látjuk, hogy Európában a 18-19. században a kultúra ezen ágai függetlenednek, önállósulnak a gazdasággal szemben; a jog, a művészet, az irodalom kivívják függetlenségüket a maguk "függetlenségi háborúiban".

Ez a küzdelemsorozat, ez a szabadságharc, melynek egy-egy fejezetét az irodalom- és a művészettörténet szent áhítattal idézi fel, furcsa módon párhuzamba állítható azzal a harccal, melyet a munkásosztály vív ugyanabban az időben munkavállalói jogaiért vagy a társadalombiztosításért. E harcok sikerre vezettek. Mindez mára veszélybe került. Már az avantgárdnak mondott francia kiadók is az eladási statisztikákat lesik, lépten-nyomon bestseller-listákba botlunk, egyszóval kialakult a szellemi produktumok értékének az eladott példányszám alapján történő megítélése, és akik nincsenek a piacon, azokról nem is vesznek tudomást. Ez a visszatérés a kommerszhez, a piac logikájához szerintem nagyon veszélyes, különösen, hogy mindezt különböző kommunikációs közvetítők sulykolják belénk. Elsősorban a televízió, amely a legkifinomultabb eszközökkel dolgozik. Abba a korszakba léptünk be, amikor már mindent és mindenkit ez a tetszési index határoz meg, engem is, aki egész életemben próbáltam ennek ellenállni. Ez a gazdaságosságra, rentabilitásra apelláló szemlélet ma már a tudományok területén sem szokatlan: a tiszta tudomány léte kérdőjeleződött meg. Mindez rendkívüli veszélyeket rejt magában, nem csupán a tudomány vagy a művészet világára, hanem - paradox módon - magára a demokráciára nézve is, hiszen a piaci működés logikája szemben áll a demokráciával.

Liberális elméletek a piacra vezetik vissza a polgári demokráciák kialakulását.

A neoliberálisok a demokráciát a piacból kiindulva magyarázzák: ha a terméked tényleg jó, mondják, sikeres lesz a piacon. Vagyis a piac dönt, a piac mondja ki az utolsó szót. Ez a logika ugyanakkor katasztrófához vezethet: láthatjuk, ahogy országnyi embert téveszt meg egy-egy érték megítélésében, különösen olyan értékek esetében, melyek a piac ellenében jönnek létre, vagy amelyeket nem a piacra szánnak. Talán egy kicsit erős a példám, de képzeljük el, hogy egyszer csak közvélemény-kutatással próbálnánk eldönteni két matematikus, vagy két történész közötti vitát. Hát nem! A társadalom ugyanis mikrotársadalmakból áll, olyan, függetlenséget élvező mikroközösségekből, ahol például matematikai elméletekkel vagy a történelem kérdéseivel foglalkoznak; itt, ezekben a mikroközösségekben kell, hogy az érintettek - a demokrácia szabályait betartva, vitákat, adott esetben: a belső harcokat se kerülve - kikristályosítsák saját nézeteiket. És ugyanígy kellene működnie a politikai vagy a gazdasági életnek is: nem volna szabad erőltetni a demokrácia közvetlen formáit. Hiszen ahogy a tudomány és jog világában, itt is megvannak a lefektetett szabályok, megvannak a kiválasztott emberek, akiket szakmai tudásuk alapján választott ki a közösség, és akik képesek rá, hogy képviseljék e közösség általános érdekeit. A szabályok tehát demokratikusak, létezik a szavazás és a vita joga. Ebből a szempontból különösen veszélyesnek tartom a televíziót, hiszen ez egy olyan tömegtájékoztatási eszköz, és Jugoszlávia példáját hozom fel, amely képes volt arra, hogy a nacionalista őrjöngésbe bevonja az egész ország értelmiségét.

Ezzel az egésszel oda akarok kilyukadni, hogy azok az autonóm kisközösségek, amelyek a 18.

században kivívták a maguk függetlenségét, amelyek szabadságharcot folytattak az irodalom, a politika szabadságáért, a politikai demokráciáért, létrehozták a parlament intézményét, ahol nem a fegyverek, hanem az érvek csapnak össze, jóllehet az érzelmekek itt is közbeszólnak, de ezeket be kell építeni a vitákba és szalonképessé kell tenni őket, tehát éppen a vitának ezen szabályozott fórumai kerültek mára veszélybe. És elsősorban a piac diktálta törvények miatt. A piacon pedig csak az a szempont, hogy valami eladható-e vagy sem, csakis ez számít.

Nem ismerek minden országot belülről, de Franciaországban a kapitalizmusnak, s ezzel párhuzamosan az erőszaknak olyan új formái jelentkeznek, amelyeket régebben sohasem tapasztaltunk. A megszülető kapitalizmust a paternalizmus felügyelte, a vallásos értékek, valamiféle közösségi szellem - nem tagadva le persze a fiatakorúak alkalmazásának tényét vagy az embertelenség egyéb megnyilvánulásait. A kezdeti, legvadabbnak tartott kapitalizmus időszakát leszámítva a társadalom erői mérsékeltek, gátat szabtak e vadságnak. Ma viszont például Kelet-Franciaországban mintha újra egy kezdeti, semmiféle gátat nem ismerő vadkapitalizmus ütötte volna fel a fejét: a munkások kizsákmányolása minden mértéken felüli, amihez ráadásul még az erőszak racionalizálása is társul.

Amikor pár éve Jean Baudrillard azzal a gondolattal állt elő, hogy a történelem fordulatot vett, és megindult visszafelé, hangzatos ötletnek tűnt csupán. Azóta több elemző is a múlt századra jellemző tendenciákra mutatott rá. Ön mivel magyarázza ezek jelentkezését?

A mai vezetőréteg korszerű eszközök alkalmazásával, gyakran társadalomtudományi ismeretekkel felfegyverkezve racionalizálja az alatta működő rendszert (file-ok, adatbankok, az ellenőrzés, és az irányítás válfajai stb.), s ezt egy rendkívüli mértékű erőszak megnyilatkozásainak tarthatjuk, ami a legirracionalisabb válaszlépéseket kényszeríti ki: ilyen például a feketék sokakat megdöbbentő háborúja az Egyesült Államokban. Ez az irracionális erőszakhullám félelemmel tölthet el bennünket, de érthetetlen maradna, ha nem kapcsolnánk össze az uralkodó racionalizmus burkolt erőszakával: mind az irracionális, mind a hiperracionális egyaránt cinikus, és szorosan összetartozik. Nem arról van tehát szó, mintha az irracionális erőszak a normálisnak, a demokratikusnak, a liberálisnak, a szabad piacnak stb. volna az ellenpólusa.

Ma Európában mindenki ezzel van elfoglalva: drog és erőszak mindenütt, utcai atrocitások stb. A brüsszeli illetékeseknek pedig az a legnagyobb gondjuk, hogy támogatásokat szavazzanak meg olyan kutatási témákra, amelyek az erőszak hatásait vizsgálják. Megint az alapproblémánál vagyunk: azt látjuk, hogy ezzel kvázi konzerválják az erőszak különböző megjelenési formáit, szinte legalizálják őket, és ezzel újratermelik az erőszakot létrehozó energiákat. Az erőszak természetéből fakad ugyanis az újratermelés képessége: aki gyerekkorában, környezetében, szakmájában, mindennapjaiban, otthonában vagy máshol szembesült már az erőszakkal, annak áldozata lett, az később forrása lesz az erőszaknak, ha nem is feltétlenül direkt módon. Nem biztos, hogy ez a pusztító energia ugyanazon a területen jelentkezik, sőt önpusztító formát is ölthet: gondoljunk az alkoholizmusra vagy a drogfogyasztásra, de ide tartozik a különböző nyugtatók fogyasztása is. Vagyis ezek a problémák kezelhetetlenek úgy, hogy az egyik oldalon felemlegetjük a gazdaságot, a piacot, a konkurenciát, a multinacionális gazdaságpolitikát, mely létszámleépítésekre kényszerít, hogy itt meg ott négy helyett már csak ketten dolgoznak stb., illetve a másik oldalon megpróbáljuk külön

kezelni az erőszak problémáját. Mert ezek a dolgok mind-mind összefüggnek. Globálisan kell tervezni, gondolnunk kell tehát a létszámleépítések, a társadalombiztosítás reformjának, az oktatási és vizsgáztatási rendszer, a munkához való jog biztosításának költségeire és a várható bevételekre. Az ilyen típusú döntésekhez nemcsak a rövid távra vonatkozó számításokat kell elvégezni, hogy például hány hónap munkát fog ez jelenteni, mennyi pénzt hoz és mennyit visz el stb., hanem a hosszú távú gazdasági következményekre is gondolni kell, például a környezetszennyezésre, arra, hogyan hat majd mindez vissza a társadalomra: ha spórolunk a gazdasági oldalon, az a szociális területen üt vissza, jönnek majd a betegségek, megtelnek a pszichiátriák és a börtönök. Igen, a börtönök, nem légből kapott példa ez, gondoljon Kaliforniára, ahol a börtönhálózat fenntartása többet visz el Kalifornia állami költségvetéséből, mint az egész oktatási rendszer, pedig e rendszer része a világ egyik leghíresebb egyeteme is, az UCLA...

A politikai döntések racionalitását a rövid távok, a 4-5 éves választási ciklusok is kétségessé teszik.

Én a politikai okosságot, a valódi politikai racionalitást a hosszú távú gondolkodáshoz társítom. A valódi politikai racionalitást abban a képességben látom, amely fel tudja mérni tetteink következményeit, és nem a lehető legkisebb befektetéssel elérendő legnagyobb haszon elvét lesi. Ugyanez történik a politikai döntéshozatalban is. A politikai döntések többségének is hosszú távú kihatása van, jóllehet gyakran tűnik úgy, hogy csak a közvetlen jövőt befolyásolja. Itt van mindjárt az oktatásügy, az a terület, amit legalaposabban ismerek: világos, hogy a ma hozott döntések húsz év múlva fejtik ki a hatásukat. Csakhogy ki néz ezzel szembe, és egyáltalán kinek érdeke a szembenézés? A politikus a pillanat embere, mandátuma néhány évre szól, a mi szocialista kormányunk például három évre nevezte ki a francia oktatásügyi minisztert. Megdöbbször, hiszen ami az oktatásügyet illeti, ott nem években, hanem generációkban kellene mérni az időt. Ha eldöntik például, hogy az általános iskolában módosítják az alapszintű ismeretek oktatását, ha úgy határoznak, hogy továbbra is a helyesírásra fektetik a nagyobb hangsúlyt mondjuk a számítástechnikai alapismeretek helyett, nos ennek óriási jelentősége van, ez később kihat a munkaviszonyokra, az egész világszemléletre, még a későbbi szavazási eredményekre is, de mindez leghamarabb is csak vagy húsz év múlva lesz érzékelhető.

Ugyanez megjelenik az ökológia szintjén is, túltermelési válságok formájában. Itt van a kergekóros marhák esete, manapság mindenki erről beszél. Szintén tipikus példa, úgymint bennem fel is merült, vajon nincs-e kapcsolat a között, hogy egy szűk réteg úgy dönt, csökkenti az állami szabályozást, az állam beavatkozásának mértékét a termelésbe, az élelmiszer-ipari termékek felügyeletébe, a húsfogyasztás alakulásába (amint azt Thatchernél láttuk), és a között a tény között, hogy egyszer csak megjelenik egy új betegség, felüti a fejét a kergekór. Spóroltunk ugyan, de drágán fizetünk a megtakarításokért. Ez is iskolapéldája a rövid távú gondolkodásnak, amelynek hosszú távon súlyos következményei lettek.

Hogyan zajlanak ma a demokratikus rendszerekben a döntési folyamatok?

A demokratikus döntésekről nem tudjuk, pontosan hogy is zajlanak. Valójában fogalmunk sincs, ki dönt: írtam egy tanulmányt, melynek e döntési mechanizmus volt a témája, hozadéka pedig

az, hogy a folyamat meglehetősen átláthatatlan, de végül is felfejthető. Nagyon könnyű helyzetben lennénk, ha egyvalaki döntene, azonban ezek a döntések egy, a világ felé csaknem lezárt rendszeren belül születnek, mely rendszernek irányítói a társadalomtól izoláltan élnek, ahogy a szovjet példán látjuk. Ez a réteg pompás elefántcsonttornyokban él, autót tart fenn, keresztül suhan a városokon, és csak onnan tud e városok létezéséről, hogy ezeken suhan keresztül. Demokratikus tehát a rendszer, de választott vezetői a legelegánsabb kerületben laknak, lakásuktól irodájukig talán ha száz métert kell megtenniük; szóval ezeknek az embereknek nincs kapcsolatuk a társadalommal, szenvedéssel, bajokkal soha nem szembesülnek, s így döntéseik is csak forma szerint ésszerűek. Tartalmi szempontból viszont nem is lehetnek azok: ha az összes szociális és gazdasági jellegű kiadást összeadjuk, megint csak azt látjuk, hogy amit a vámon nyerünk, azt elveszítjük a réven. A piacgazdaságot tehát úgy kellene berendezni, hogy mindezen szempontokat figyelembe vegyünk: olyan gazdaságpolitikára van szükség, melyben boldogan lehet élni. És akár számszerűen is kifejezhetjük, hányszor mosolyodunk el egy nap, hányszor nevetünk, hányszor gondolunk beosztottjainkra, főnökünkre gyilkos gondolatok nélkül. Mindazt a sok stresszt, amitől gyomorfekélyt kapunk, ami pszichés jellegű panaszainknak forrása, amivel pszichiáterhez fordulunk, vagy azt, amivel akár kórházba is kerülünk: a túl sok bor vagy rövidital vagy a drog, szóval mindez számításba veendő. Mi, akik a szociális tényezők összességének figyelembevételével ezt a boldogságközpontú államot szeretnénk létrehozni, holmi utópistáknak tűnhetünk. Ugyanakkor én úgy hiszem, hogy éppenséggel mi vagyunk a realisták. Gyakran vetik a szemünkre, hogy amit mondunk, komolytalan és fantazmagória - mégis, egyetlen dolog maradt, ami valamennyire optimistává tesz, és pedig az, hogy manapság éppen az oktatás liberalizmusa folytán egyre több olyan emberrel találkozom, aki képes megfogalmazni kételyeit, fenntartásait ezzel a pusztán gazdaságközpontú, csak formálisan racionális döntések következményeivel szemben.

Ön kitüntetett szerepet szán az értelmiségnek, nemzetközi kapcsolatrendszerének kialakítását kezdeményezte. Mi készteti erre?

Úgy tűnik, hogy az elmúlt évszázadok folyamán jelentős változáson ment át az értelmiségen belüli munkamegosztás. Gondolok itt a legutóbbi időszakra, amikor a gazdasági és a technológiai kutatások kerültek előtérbe: az értelmiség komoly társadalmi tőkét kovácsolt magának azzal, hogy működésével, munkájával mintegy legitimálta és indokoltta tette az uralkodó gazdasági elit létét, egy olyan hálózat fenntartását és működését, amelynek léte pusztán racionális érvek alapján nem volna indokolt. A gazdasági kutatások volumenének emelkedése az uralkodó elit egyik ideológia támaszává vált. Éppen ezzel az átmatematizált gazdaságmodellel fordul szembe a társadalomkritika (csak zárójelben: meglehetősen fegyvertelenül), itt van például a frankfurti iskola, Adorno, Horkheimer kritikai filozófiája, amely olyan társadalomképet vázol fel - és sajnos, ez a maximum, amit megtehet -, amely a társadalomban végbemenő folyamatok tanulmányozására és alapos ismeretére épül. Én azt nevezem ma kritikus szellemű értelmiséginek, aki hatni tud; kiállhat persze elvont értékek mellett is, mint amilyen a humanizmus vagy az egyenlőség, vagy a testvériség eszménye, lehet pacifista, semmi baj, erre is szükség van, de szerintem ennél több kell. A racionálisnak látszó érvekkel szemben ma valamiféle kritikai racionalitást kell képviselni: az érvekkel szemben ellenérvként statisztikákat, elemzések végeredményét, tapasztalati tényeket kell tudni felmutatni. Ami persze nem könnyű: a gazdasági kutatások ugyan gyakran támadhatók racionálisan, ami a számszerűséget, a konkrét számadatokat illeti, viszont azok szimbolikus

ereje igen nagy: a szent és sérthetetlen tudományt jelképezik, olykor szántszándékkal homályosak, elvontak, és ezzel a tudományosság látszatát keltik, aminek sokan be is dőlnek, leginkább a hozzá nem értők. Ez alól nem kivétel a politikai elit sem. Ezt a réteget gyakran az orránál fogva vezeti egy másik, önmagát szakértőnek kikiáltó réteg, amely gyakran kényszeríti őket olyan döntések meghozatalára, amelyek nem racionálisak.

Ahhoz azonban, hogy el is érjünk valamit, rengeteg munkára van szükség: hogy először is megismerjük azt, ami van, továbbá, hogy ezeket a megszerzett ismereteket megfelelő formában át is tudjuk adni. Nekünk például volt erre egy merész kísérletünk, írtunk egy könyvet *A világ nyomorúsága*[3] címmel, mely egy alapos, tudományos munka volt, és olyan formába öntöttünk, hogy az felkelthette a kevésbé művelt olvasó érdeklődését is. A könyv százezer példányban jelent meg, ami egy elképesztő szám. Azóta egy színpadi adaptáció is született, amit Franciaország-szerte játszanak. Hatni képes cselekvésformákat kell találnunk. Olyan kifejezésformákra van ugyanis szükség, melyek szimbolikus erővel hatnak. Nem vagyok profi tudós, és tudjuk, tudósok és írók között nem mindig felhőtlen a viszony, még akkor sem, ha megvan a kölcsönös tisztelet.

Tisztában vagyok tehát a nehézségekkel, mégis azt gondolom, hogy az emberiség jövőjének szempontjából fontos lenne az értelmiségi összefogás. Nem mintha misztifikálni szeretném az író személyét vagy az értelmiséget, nincsenek illúzióim az értelmiségiekkel kapcsolatban, de tény: az értelmiségi lét mítosza a mai napig nem veszített fontosságából. És úgy gondolom, hogy a művészek, a tudósok, az írók (még azzal az önmagukba vetett fetiszizált vakhittel is, melynek néha áldozatul esnek, mindezzel együtt is) ha összefognak, nagy erőt képviselnek, még hozzá progresszív erőt, legnagyobb értékeink jegyében, amik a kisközösség, a mikrotársadalom számára is értéknek számítanak, amelyeket a háttérükben álló valóság tesz hitelessé. Mindez rendkívül fontos, hogy szembe tudjunk szállni a kereskedelmi szemlélettel, a pillanatnyi érdekekkel, a fent taglalt erőszakkal.

Szántó F. István fordítása

PIERRE BOURDIEU

(*Pierre Bourdieu (1 August 1930 – 23 January 2002))

francia szociológus, a Collège de France tanára. Párizsban él.

Főbb művei:

La distinction. 1971.

Le sens pratique. 1980.

Questions de sociologie. 1980.

Ce que parler veut dire. 1982.

Homo academicus. 1984.

Choses dites. 1987.

La noblesse d'état. 1989.

Language and Symbolic Power. 1990.

Les règles de l'art. 1992.

Pierre Bourdieu et alii: La misère du monde. Seil, 1993.

Raison pratiques sur la théorie de l'action. 1994.

Sur la télévision. 1996.

Méditation pascaliennes. 1997.

Magyarul megjelent könyvei:

A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Bp., 1978.

A közvélemény nem létezik. Bp., 1986.

